

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . **6** frt.
Fél évre . . . **3** „
Negyed évre **1** frt **50** kr.
Egy szám ára **12** kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . **8** frt
Fél oldal . . . . . **4** „
Negyed oldal . . . **2** „
Ennél kisebb . . . **1** „
Bélyeg külön **30** kr.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Egyházi beszéd ezredéves ünne- pünkre.

Az „Evang. Egyház és Iskola“ pályázatán első dícsérettel ki-
tüntetve.

Irta: **Sántha Károly** *)

Jelige: „Egy nap az úrnál olyan, mint
ezer esztendő és ezer esztendő olyan,
mint egy nap.“ II. Péter, III, 8.

Összegyűltünk templomodban,
S szívünk hála-lángra lobban,
Népek Atyja, szent, kegyes, nagy!
Ezer év, mint egy nap, Néked —
Hol keressünk menedéket?
Nálad, Isten, ki örök vagy!

Ámen

Ünneplő szent Gyülekezet!

Micsoda szokatlan öröm fénylik az arczokon?!
Micsoda szokatlan lelkesedés tüze ég a szemek-
ben?! Micsoda szokatlan érzés dobogtatja meg a
szíveket?! Ünnepre gyülekeztünk össze, szokatlan
ünnepre: édes magyar hazánk fennállásának ezer
éves emlékünnepe.

Lelkünk ámul, szívünk elszorul, nyelvünk
akadoz s csak ennyit tud rebegni: áldás, hála és
dicsőség Néked, óh nagy Isten, népeknek Istene,
hatalmas, jóságos, gondviselő édes Atyánk a Jé-
zus Krisztusban!

A te csodálatos kegyelmed az, hogy mi élünk.
Élünk és ünneplünk! A világ szeme rajtunk, raj-
tunk a maroknyi magyar nemzetet, kik alig két-
százezeren jöttünk ide s most milliókra (17 millió)
szaporodtunk. A hunok, a rómaiak, az avarok és
szlávok tengernyi sokasága elenyészett e földről,

*) Ez egyházi beszéd tán kelleténél hosszabban fog-
lalkozik a történettel. Öntudatosan tettem. Jól esik ezt tudni a
népnek, a mívelt elem is szívesen hallja. Kivételes ünnep
kivételes szabályt enged meg magának.

A szerző.

a hol most állunk s a magyar nép, az egységes
magyar nemzet, egy csepp a néparadatban ime,
itt, a nagy időnek rohanó folyama ezer év alatt el
nem nyelhetette és annyi viszontagságnak és annyi
balszerencsének viharos forgatagja meg nem sem-
misithette. Az idő fájának levelei szállnak: az esz-
tendők, de él — hála! törzsünk fája s ez ünnep
a koronája!

Ez ünnep a koronája! Dicsőséges ünnepet
ülünk. Jer, hogy méltóan üljük ezt, vizsgáljuk
ünnepi figyelemmel s buzgósággal.

Mi legyen nekünk ez az ünnep?

Kar. Miatyánk.

V. Mózes XXXII. 7—14.

A felolvasott szent igék tartalma: Mózes éneke.
Nekünk is adott Isten Mózeset. A mi magyar —
Mózesünk a honszerző Árpád. Kikél a sirből, a
hullám-sirből, lenéz az égből és Mózes éneke az
ő éneke is. Éneke: emlékezet, hála és remény.

Mi legyen nekünk ez az ünnep?

Legyen ez a szent igék nyomán:

I. Emlékünnep (7—9. v.) Legyen ez.

II. Hálaünnep (10—12. v.) Legyen ez.

III. Reményünnep (13—14. v.)

Mózes és a magyar Mózes, Árpád éneke ez:

Téged, oh szent emlékünnepe,
Minden magyar büszkén ül meg;
Zára nyílik régi sirnak,
S az apák velünk örülnek,
S velünk sirnak.

Hála Néked, oh nagy Isten:
Ujjászültél a szent hitben;
Sas-szárnyakon vittél minket,
S megőrizted mindvégiglen
Erkölcünket!

Távozz bú, gond, oszolj kétség,
Jer mosolygó szép reménység:

Adj nekünk sok vig esztendőt!
Multad után, magyar, érsz még
Szép jövődöt!

I.

Emlékünnep e mái. „Emlékezzünk régiekről.“ Mily édes, mily emelő s nemes, büszkén örvendetes ez az emlékezet.

Ott jó a Hét magyar: Álmos, Előd, Kund, Ond, Tas, Huba és Töhötöm. Ezeknek Álmos volt a vezérök, Álmos, Ögyeknek Scythia vezérének fia — Álmos, kinek anyja, Emese, midőn jó reménységben vala, egy éjen álmodt. Karvaly alakjában isteni jelenet tűnik föl előtte s őt megtermékenyíté; majd egy patakot látott eredni ágyékából, mely messze földre elszármazott. Az álomfejtők ebből azt jósolják vala, hogy messze földön hatalmas királyok származnak magzatjától, ki is ezért az ég-sugallta álomtól Álmosnak neveztetett. Az álom teljesült. A kegyes, vitéz és bölcs Álmosnak fia, Árpád vezér és fejedelem hatalmas királyoknak lón a törzse.

Im, jó Árpád a Kárpátok felé, 889-ben vándor népével leereszkedik a vereckei szoroson a Latorcza folyó mentében. Azt a helyet, melyet annyi munka után foglalt el, Munkácsnak nevezte. Dicső emlékü hely te, melyet, mint magyar földet, őseinknek lába nyoma először érintett — légy üdvözölve, áldva e napon!

E földön a honszerzéskor szlávok, bolgárok, kozárok, morvák és oláhok laktak Szvatopluk Zalán és Marót fejedelmek alatt. E földre jött Árpád, régi örökébe jött, mert a Duna és Tisza köze egykoron ősenek, a hatalmas Attila, Etele hun királynak, az Isten ostorának, birodalmához tartozott; e földre jött Árpád s kér Zalántól a Dunából egy korsó vizet, Alpár mezejéről egy esomó füvet, hogy lássa, oly jó-e a Duna vize, mint minő a Doné, oly édes-e ott a fű, mint elhagyott ősi honában. E kérést Zalán teljesítette is. Ah, drága vagy nekünk Duna vize, melybe annyi magyar könnyü vegyült már — most egyszer az öröm könnye! Drága vagy nekünk Alpár mezeje s te többi mezeje széles e hazának, melyet annyi magyar vér áztatott már — most egyszer nyílik azon végig az öröm rózsája!

Alpár mezején táborozott Zalán hármas — bolgár, szláv és görög — hadserege. 893. tavaszán itt volt a véres csata, mely két nemzet sorsa felett határozott. Megelőző éjjel — így értesít erről Béla király névtelene — midőn mindkét

sereg egymás közelében éjszakázott, egyik sem mert aludni, hanem lovaikat nyergelve s készen tartva virrasztának. Hajnalban Árpád felállítja seregeit, Bölcs (Poulesca) főlemeli a nemzet zászláját s Lél (Lehel) megfúván hadi kürtjét, a magyar sereg a görög és bolgár seregre ront; Zalán, serege hanyatlását látván, futásnak indul s Nándorfejérvárba menekül, hadai pedig a Tiszába vesznek. Innen vette nevezetét a Szentés város melletti Tiszának Böldi vagy eredetileg Be-öldi réve. Árpád és hadai a győzelem után egy szép sikon megtelepedtek s ott 34 napig időztek. Itt tartotta a vezér-fejedelem, Árpád, nemzete nagyjával az első országgyűlést. Itt szedték szerbe az ország dolgait, innen e síkságnak e mai napig Szer, Pusztaszer a neve. Itt szerveztettek a nemzet belügyei, minthogy hadügyei még előbbi honában szervezve voltak; itt határozta el a nemzet új honában az állandó lakást, itt hozták meg az első törvényeket, melyek alapját tették az ős magyar alkotmánynak, melyből kinőtték magukat Szent István első koronás magyar király írott törvényei; e törvényeket a kor igényeihez idomította II. Endre király arany-bullája. Itt, Pusztaszeren emeltette a hét vezér a maig is fennálló hét halmot, Kecskemét határában. (Nagy ünnepség lesz Pusztaszeren most, májusban?) (Árpádhalm.)

„Emlékezzünk régiekről.“ Elvonulnak lelki szemeink előtt a dicső ősök. Ott Árpád dédunokája, Szent István, első koronás magyar király az 1000-ik évben. Koronád visszatükröződik a múltból, gyémántja: bölcsesség, szelidség és imádkozó hit. Szent László s Kálmán, koronátokon hit és tudás ég, egymás közt rokon; Nagy Lajos, izmos válladon a nagyság, Hunyadi Mátyás, te vagy az igazság. Emlékezzünk régiekről. Oh mennyi fényes alak, mennyi nagyság és mennyi dicsőség ragyog elő a múlt ködéből! Az isteni gondviselésnek mennyi csodálatos, imádatos hatalma és jósága rajtunk, magyarokon! Nem dobban-e meg sziveitek az örömtül, emlékeztén régiekről?! Hajh, de a napfény mellett itt a sötét árnyék, az öröm mellett a tenger-fájdalom. Mennyi küzdelmen, mennyi rettenetes csapáson és szenvedésen ment keresztül ez a szegény nemzet! Emlékezzünk régiekről. Állván Sajónál, sajog, még most is sajog a szívünk sebe! Oh Várna, Várna, hogyne fájna, még most is fáj nekünk a te vereséged! Nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács, bemohosult sirod mily szomorú! „Húszezer sir egy helyen!“

Hányszor sirtunk, zokogtunk: oda a szabadság! Mi szörnyű éjszaka borult a magyar világra Világosnál! Vértanúink megölve, profétáink száműzve, bújdokolva, elméjükben megbódulva. Temető lett az ország. De siron, halálon, lánczcsörgésen keresztül is végig sajgott szívünk legbelsejében a szózat:

„Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százvezrek ajakán.“

A tenger-küzdelemben együtt kiáltottunk fel a költővel:

„Isten csodája, hogy még áll hazánk!“

De felemeltük fejünket, mert Isten szólt profétánk által így:

„Magyarország nem volt, hanem lesz!“

S állván Széchenyink koporsója mellett együtt imádkoztunk, együtt sirtunk, együtt biztunk e szavakkal:

„Nép, mely dicsőt, magasztost i g y magasztal,
Van élni abban hit, jog és erő!“

Ezer éve, hogy itt élünk, örülünk, sirunk és remélünk. Velünk örülnek, velünk sirnak ma őseink is ez emlékünnepen:

Téged, oh szent emlékünnep,
Minden magyar büszkén ül meg;
Zára nyílik régi sírnak,
S az apák velünk örülnek,
S velünk sírnak.

Emlékünnep e máj és

II.

Hálaünnep. „Egy nap az Úrnál olyan, mint ezer esztendő és ezer esztendő olyan, mint egy nap“: egy hullám, egy csepp idő tengerében; de nekünk oly sok az! Az idő tengerében népek merülnek fel és merülnek le. Mi élünk, Istennek különös, csodálatos kedvezése ez! Mi élünk! S nem merültünk el. Isten a mi erősségünk. Hála Néked, oh nagy Isten, hogy annyi megpróbáltatásban megtartottál minket! A keresztyén hit, a Krisztus evangélioma volt a mi erőnk, irányadónk és bizodalunk. Őseink pogányok voltak, de nem vak és vad pogányok, hanem olyanok, kik tisztelték ugyan a tüzet, a levegőt, az eget és a vizet, himnuszokat énekeltek a földnek; de csak azt imádták, Istennek azt nevezték, a ki a világmindenséget teremttette, azt fenntartja és igazgatja. Az isten foga-

lom náluk már annyira tisztult s emelkedett vala, hogy Istenöket, mint személyes Istent, a teremtő s gondviselő Atya alakjában tüntette föl képzeletök; sőt miként az maiglan is él a magyar nép öntudatában, őt népök saját védurául, a magyarok nemzeti istenül tekintették (Hadúr, a magyarok Istene.) Alig jöttek be őseink e földre, mindjárt elterjedt köztük a keresztyén vallás. Ennek első terjesztője Géza fejedelemnek Sarolta nevű neje volt. Géza és Sarolta fia, Vaik a szent keresztségben István nevet nyert, s ő lett a keresztyén vallásnak buzgó terjesztője.

A keresztyén vallás bevételeivel a minden szépre, jóra és nemesre fogékony magyar nép belépett az európai mivelte államok sorába. A hazát, melyet a kard szerzett: az Isten kardja, az Isten igéje, a lelki fegyver, tette hatalmassá, virágzóvá és szabaddá. A reformáció fénye ide is átragyogott Magyarországra; áldása itt is megfogamzott, gyümölcse itt is érett: az istenfélelem és a tiszta erkölcs, e kettős biztos alapja az országnak. A Krisztusi vallás isteni hordozójára, az Istenországának megtestesülésére: a keresztyén anyaszentegyházra magasztos feladat vár, feladat, hogy az égi haza számára neveljen s e földi hazának is hű polgáraivá képezzen a Krisztus nyomdokán, a Krisztusén, ki könnyeket hullatott hazája felett, melyet lelkéből szeretett, bár nem mondotta szája.

Haza és Egyház. E két isteni intézmény összefonrt a magyar keresztyén — közelebből a magyar protestans öntudatban.

Haza! Mondd ki e szót s kimondtad a legszentebbet. Az a föld, hol bölcsőd rengett; ártatlan gyermekkorod Édene, melynek mosolya még sirodát is megaranyozza; édes anyád altató dala, égbe hívó imája, mely a világ hiú zajában is, egész a koporsód zártáig viszhangzik szivedben; ifjukorod tündéerkertje, melynek egyetlenegy szál virága drágább neked a föld összes virágainál, mert rajta a tiszta szív harmatja, a szeretet színe és illatja s gyökerét még a sirodba és leereszti, — a küzdőtér, férfikorod küzdtere, a munka veriték gyöngyétől ragyogva, mely ezer gyémántnál többet ér; — a szelid alkonyra csendes öregkor alkonya, megaranyozva az édes-bús emlékezet által; — a sir, szeretteid sirja, melynek zöld pázsitján könnyed a harmat, — örömid, bánatod helye, őseidnek dicsősége, szenvedése, — az a titkos, szent, nevezhetlen vágy, mely az idegenből ide hajt vissza, mert édesebb itt a halál, mint

másutt az élet; mindez a haza, a te hazád, ez a haza az édes, drága, imádott magyar haza!

Haza és Egyház! Ezt a hazát fénybe vonta a keresztyén egyház, kivált a protestáns egyház. A protestáns egyház széttörölte a hazának rab-bilincseit, a két protestáns egyház védőbástyája volt az egész magyarságnak, visszaadta alkotmányát, nevelt szabadságra érett s szabadságra méltó népet, tiszta erkölcsű népet, az istenfélelemben, tudományban, iparban, földművelésben s művészetben nagyraemelt népet. Sas-szárnyakon hordozott és hordoz minket az Isten, erőrül-erőre, dicsőségről-dicsőségre. Hála Néked, oh szent Isten! — Igazi hála-e a mi hálánk? avagy csak üres beszéd és gonosz képmutatás? Hálánk úgy lesz igaz és abban fog állani, ha mint őseink, tiszta erkölcsessel, buzgó vallásossággal, tettekben mutatkozó égő honszeretettel virágoztatjuk a hazát, ha fülünkbe, ha szivünkbe hat nagy költőknek szava:

„Romlásnak indult hajdan erős magyar!
Nem látod Árpád vére miként fajul?
Nem látod a bosszús egeknek
Ostoráit nyomorult hazádon?”

— minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledül s rabigába görbed.*

Vésd szivedbe magyar nép, hogy

Nem virul ott a dicső szabadság,
A hol bűn van s bűnben szolgál-rabság!

A tiszta erkölcs s melyből ez származik, az istenfélelem tartott meg eddig tégedet, magyar, egyedül ez tarthat meg ezután is. S hol van ma az istenfélelem? hol a tiszta erkölcs? A hit gyökere kiszáradt, a szeretet virága lehullott, a tiszta erkölcsnek gyümölcse megrothadott sok szivben! Istenért! Hazáért! Ez volt őseink jelszava. Ez legyen a mienk is! Akkor élünk a hazának, ha az Istenben, az Isten által és az Istennek élünk. Az Úr félelme, a keresztyén vallás nem más, mint élet Istenben a Krisztus nyomdokán. Nem szereti az a hazát, a ki nem szereti, nem féli az Istent! Szeresd az Istent! Szeresd a hazát!

„Romlott sziv és romlott elme,
Kit hazája hő szerelme
Szép tettekre nem hevít!”

Az ily hazaszeretet, az istenfélelemtől áthatott nemes, munkás élet lesz a mi méltó hálánk Is-

tennek e napért, ezen ezredévért. Így mondhatjuk szent örömmel e szavakat:

Hála Néked, oh nagy Isten;
Ujjászültél a szent hitben;
Sas-szárnyakon vittél minket,
S megőrizted mindvégiglen
Erkölcünket!

Emlék- és hálaünnep e máj és

III.

Reményünnep. Az a remény valósul csak, melynek van alapja s mely magában hordja a teljesülés csiráját. A jó mag a sirból is kikél, a nemes eszme a keresztfán is győz és van, lesz pünkösdje. Isten csodája, hogy ily pünkösödöt ért magyar hazánk! Lesz-e még több ily pünkösdje a magyarnak, ha régi bűnét el nem hagyja? A pártoskodás bűnét, azt a bűnét, melyről sirva panaszkodik a nemzeti szellem így:

„Átok verte meg a magyart,
Hogy az soha össze nem tart!” —

a békétlenség bűnét, azt a bűnét, melyről szivkeserűséggel zeng a költő így:

„Fiaim, ha így czivódtok,
Nem lehet a haza boldog!” —

a csüggedés bűnét, azt a bűnét, mely a nehéz napokban mindjárt elcsügged és Amerikát keres s nem érti, nem érzi a próféta szavát:

„Ez a föld, melyen annyiszor apáink vére folyt!”

s ezt a szózatát:

„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely!”

De —

Távozz bú, gond, oszolj kétség,
Jer, mosolygó szép reménység!

Mi egy sziv és egy lélek vagyunk e napon, egy szivvel, egy lélekkel fogadjuk fel a szent Isten színe előtt, hogy a pártoskodás, békétlenség és csüggedés ördögének nem adunk többé helyet a szivünkben; hanem a lelkünkhez öleljük e napon az egyetértés, a békesség és a bizalom angyalát. Egyetértésben az erő, békességben virul a haza s mi békében akarunk, békében fogunk élni, mint édes testvérek, bármely nemzetiséghez, bármely nyelvhez, bármely párthoz s bármely valláshoz tartozunk is. A bizalomtól, a hittől, — a bizalom és hit által a kitartó munkától függ hazánk jövője. S mi bizunk a gondviselő Istenben, hogy meg-

tart minket ezután is, mint megtartott eddig. Bizunk, hogy az a nagyságos Isten, a ki eszendeinket eddig nyújtotta, a ki nekünk ily örökséget osztott, a ki minket e puszta földön fölvirágoztott, kegyelmével körülvelt, a jó és rossz napokban szent vallásával oktatott, annyi megpróbáltatásban is megőrizett, mint szemének fényét, — a ki mint a sas az ő fiait, kegyelme szárnyaival betakart s a dicsőség magaslatára vitt, — a ki minket magas földre, e szép földre helyezett, e téjjel és mézzel folyó Kanaánba, hol a mező gyümölcse pirul, a méz csorog, a rónaság aranykálászal reng s a szőlőnek tiszta vére folyt s hisszük, fog folyni ezután is: bizunk, hogy ez a jóságos Isten nem hagy el minket. Az egyetértés, a békesség, a bizalom s ezekkel karöltve a kitartó becsületes munkásság, törvénytisztelet, jogainkhoz való szívós ragaszkodás, a lángoló szabadság- és hazaszeretet: biztos remény nekünk, az Istenbe vetett remény, hogy van, lesz jövőnk, multunkhoz méltó. Isten adta nekünk e hazát, Isten védte ezer éven át; Isten adta a reményt nekünk, hogy megőriz a mi Istenünk!

Megőriz! Megtart!

Miénk a remény, a munka, — Istené az áldás. Népeknek Istene, gondviselő édes Atyánk a Jézus Krisztusban, Téged kérünk, Szívünknek teljességéből kérünk Tégedet: erősíts, segíts jó föltételünkben, szentelj meg minket édes hazánk javára irányuló minden nemes igyekezetünkben! Áldd meg e drága hazát, magyarok hazáját! Áldd meg a magyar népet! Áldd meg a mi angyali lelkű Királyasszonyunkat! Áldd meg böles, jó és hű koronás Királyunkat! Áldd meg a kormányzókat és alattvalókat! Áldd meg az egyházat!

Legyen ez ünnep az emlékezet, a hála és remény ünnepe, a reményé, így szólván:

Távozz bú, gond, oszloj kétség,
Jer, mosolygó szép reménység;
Adj nekünk sok vig esztendő!
Multad után, magyar, érsz még
Szép jövőndőt!

E szép jövőndőért szálljanak fohászaink az Isten trónja elé, buzgó szívvel és lélekkel így imádkozván:

Nagyhatalmú Isten! Nemzeteknek Atyja,
A ki égen-földön Úr vagy és szabad:
Egy szempillantásod az időt kiszabja,
S czedrusokat tördel egyetlen szavad.
Mindöröktől fogva élsz Te s mindörökké,
Ezer év előtted mint egy nap, olyan, —

Hulló levelek mi, nincs nyomunk se többé,
Ha vész az idő, e rohanó folyam.

Mig egy nép enyészik s más nép újra támad,
Porba hull a térdünk, égre nyúí a kar:
Hála Néked, Isten, áldás és imádat:
Hosszú ezredéve él itt a magyar!
Az arasznyi létben ezredéves élet:
Mily csodás ajándék, mily bő kegyelem!
Te munkád ez, Isten! Te velünk, mi Véded,
Kies a mi sorsunk, hálánk végtelen!

Egy öröklét a mi ezredéves éltünk,
A minőt nem ismer a történelem:
Fényes csillagokról csillagra léptünk,
Majd jajgatva jártunk a mélységeken.
Zúgjak harangok a nagy ünnepségre:
Pusztaszernél Árpád s hősi népe ott, —
Zúgjak harangok a nagy temetésre:
Végig a hazában mennyi a halott!

Könnynek, fájdalomnak s vérnek tengerében
Tört hajónk hánykódott rémes éjszakán;
De biztatva tűnt fel egy sugár az égen:
A hit, hogy megvirrad még az éj után.
Megvirradt. Feltámadt ránk a munka napja,
És prófétánk ajkán a jóslat betölt:
Magyarország v a n! Nézd, kél az eszmő magja,
Termi már gyümölcsét ez a drága föld.

Ünnepeljünk, hívek! A sirok megnyilnak,
Szelleme ősöknek körülünk lebeg;
A dicsőült szentek áldozatra hívnak:
A magyar hazáért égjen lelketek!
Együtt, egybeforrva és egy célra törve,
A poklok sem vesznek rajtunk diadalt;
Szállunk a magasba és megyünk előre,
Oh mert nagyra hívta Isten a magyart!

Bökegyelmű Isten! Most e haza földjén
Templom lett minden hely, oltár a szívünk,
S millióknak ajka Hozzád könyörögvén,
Egy a mi fohászunk s egy a mi hitünk.
Áldd meg szép hazánkat! Ezt kérjük mi Tőled,
Te meghallgatsz, Isten, él bennünk a hit;
Ezer év támadhat s újra sirba dölhet,
E népet hűn őrzik a te karjaid!

Amen.

Jelentés a millenniumi ünnepi pályamunkákról.

(Folytatás)

Dicsérettel való kitüntetésre egyhangulag ajánlja a bizottság az 5-ik, s általános szótöbbséggel a 13-ik, végül viszonylagos szótöbbséggel a 14-ik számút. Szavazat esett a 2., 11., 15-ik számú beszédekre is. Így tehát az 5., 13. s 14. sz. a. nyilvántartott beszédek azok, melyeket dicsérettel való kitüntetésre tart érdemeseknek a bizottság.

Ezek közt kimagaslik az 5. sz., úgy tartalmi, mint alaki tekintetben. Szónoki lendülettel, költői ihlettel írott beszéd. Élénk figyelmet keltve a bevezetésben, lelki szemek elé állítja a multnak dicső-fájó emlékeit, rámutat a keresztyén evang. hitre, mint a nemzet erejének, bizodalmánának kútforrására, a haza és egyház közt fenálló szoros egységre, buzdítva hazaszeretetre s Isten iránt való hálára — mig a 3-ik részben a biztató jövőre utal, melynek feltételei teljesültével „lesz még pünkösztje a magyarnak!“ Bizonyára magas röptű beszéd, melynek a költői kedély prófétai megnyilatkozása sajátos jelleget, zamatot ad. Végtelenül sajnálja velem együtt a bírálók egy része, hogy e kiváló beszédet csak a harmadik kategóriába sorozhatjuk.

A történeti rész nemcsak terjengős, hanem adataival fásasztólag hat. Bár tudatosan teszi ezt a szerző: „jól esik ezt tudnia a népnek — így nyilatkozik — a mivelt elem is szívesen hallja“; — de e nézetben a bírálók nem osztozhatnak. Vagy ismeri a hallgató a történeti tényeket s akkor a konkrét adatok felsorolása felesleges; vagy nem ismeri, s akkor a sok részletes adatra való utalás fásasztólag, zavarólag hat, az eszmét elhalványítja, az összbenyomást szükség nélkül csökkenti. Az egyházi szónok nem krónikairó, hanem a krónikai adatokból levont örök igazság hirdetője. A második díjat — mint az egyik bíráló helyesen emeli ki — feltétlenül ennek a munkának kellene oda itélni, ha szerző hajlandó lenne, a munkát kellőleg megrövidíteni s a fentemlített kifogás tekintetbevételével módosítani. A pályázat feltételei (legyen gyülekezetben tartandó isteniszteleten elmondható) vezérelték a bizottság tagjait, kik e beszédet eredeti alakjában elmondhatónak nem tartják, — arra pedig, hogy feltételesen ítéljék oda a díjat, a bírálók — sajnálatukra — feljogosítva nem érzik magukat.

A 13. sz. beszédnek előnye a szép szövegszerű dispositió, logikus, világos eszmehaladás, vallásos meleg alaphang. A főrészek 2—2 arányos alrészre oszlanak s helyes kidolgozás folytán e munka átlátszó, egységes szervezetté alakult. A beszéd egyszerű, népies, itt-ott szintelen, de logikus. Kevés benne a szónoki lendület, inkább az objectív, mint a subjectív momentumokat ragadja meg, azért alig van benne buzdító elem. Egyike azon kevés beszédeknek, melyekben az alapige is jobban jut érvényre. Építő hatása kétségtelen.

A 14. sz. beszédet figyelemre méltóvá teszi a szép felosztás, a vallásos hang, a benne érvényesülő buzdító, intő elem, s általánosságban a szabatos, helyes nyelvkezelés. A kidolgozás folytán a 2-ik főrész tartalmilag összeesik a 3-ik főrészszel, mennyiben szerző a 2-ik részben általánosságban szól tárgyról, a 3-ikban pedig ugyanazt néhány részletes vonás kiemelésével ecseteli. Azért a 2-ik rész a többivel szemben bágyadt, szintelen. A szövegből csak alaki tekintetben meríti tárgyát.

(Folytatása következik.)

BELFÖLD.

A magyar prot. irodalmi társaság gyűlése f. hó 1-én tartatott meg Budapesten, a tagoknak élénk részvétele mellett. — Közgyűlés előtt a választmány tartott gyűlést, a melyen tudomásul vették a számvizgálatról szóló jelentést. — A társaság mult évi bevétele volt 4879 frt 83 kr., kiadása 5632 frt 78 kr., túlkiadás tehát 752 frt 95 kr. A túlkiadást az a körülmény idézte elő, hogy a tagok nagy része nem fizette be a tagdíját, a minek következtében a hátralék 9000 frtra szaporodott. — Örvedetes tudomásul vette továbbá a választmány azt a jelentést, hogy a „Koszorú“ füzetekből a folyó évben a III-ik sorozat is ki fog adatni. — A közgyűlés május 1-én 5 órakor tartatott meg diszes közönség jelenlétében. — Az ülést Szász Károly püspök imával nyitotta meg, a mely újítás a tagokra igen jó benyomást tett. A gyűlésen egyházunk és közéletünk számos kitünőségén kívül jelen volt az Ev. Szövetség három küldötte is. Szász Károly felolvasta lendületes megnyitó beszédjét, melyben különösen hangsúlyozta, hogy a nagyobb vidéki központokon lakó tagok az anyatársasággal szervi összeköttetésben álló helyi társaságokká alakulhatnak, mely társaságok theologiai és vallás-erkölcsi felolvasások által egyrészt az egyházi öntudatot fejlesztenék, másrészt a theologiai tudományokat népszerűsíteni. — A közgyűlés azt az eszmét magáévé tette. — A megnyitó beszéd végén az elnök szívélyesen üdvözölte az ev. szövetség tagjait, mely üdvözlésre azok részéről Baedeker tanár válaszolt. — Ez ünnepélyes episod után Szóts Farkas olvasta fel titkári jelentését. E jelentéssel kapcsolatban a közgyűlés jkvi köszönetet szavazott Hegedüs Sándor alelnöknek, a ki a „Koszorú“ szerkesztői és szerzői tiszteletdíjait 446 frt értékben a mult évben is fedezni szíves volt és báró Radák Ádámnak, ki szintén a „Koszorú“ költségeire ismét 50 frt adományt küldött. — A népiratkák terjesztése

érdekében a közgyűlés felkéri az egyházkerületi és egyházmegyei elnökségeket a vállalat támogatására. A pénzügyi jelentés kapcsán Bendl Henrik pénztárosnak buzgó működéséért köszönetet szavazott a közgyűlés s jóváhagyta a választmánynak a tagok hátrálékainak beszédésére tett intézkedéseit. Az ülés végén Szász Károly, ki a múlt évben is csak ideiglenesen vitte az elnökséget, lemondott és semmi szín alatt nem volt rá bírható, hogy továbbra is megmaradjon elnöki tisztében. A közgyűlés sajnálattal vette tudomásul nagynevű elnökének távozását s Szász Károly indítványára egyhangulag Gyurátz Ferencz dunántúli evang. püspököt választotta elnöknek. A fővárosi választmányba bevaszlatott Szilágyi Sándor történetíró, a vidékibe Antal Gábor püspök, Zsigmond Sándor esperes és Dr. Kecskeméthy István theol. tanár.

Püspöki egyházlátogatás. Főtiszt. Gyurátz Ferencz dunántúli püspök úr alighogy elfoglalta magasztos állását, már is a püspöki hivatallal járó legfontosabb és legüdvösebb ténykedésre, a főpásztori egyházlátogatásra határozta el magát. Ezen főpásztori látogatásában pedig legelsőben is a soproni alsó egyházmegyét akarta részesíteni, nyilván azon okból, mert ezen egyházmegyében 1847. óta egyszer sem volt püspöki visitatio. April hó 17-én kora reggel érkezett meg a várva-várt vendég a pozsony-szombathelyi vonattal — kísérve Hajas Gyula csornai főszolgabíró és Hérics Lajos farádi lelkész által — Németibe. Itt — ezen állomáson üdvözölte őt Laucsek Jónás esperes az egyházmegye nevében, tolmácsolva egyszersmind a maga s az ott megjelent többi egyházmegyei hivatalnokok szerencsekívánatát az oly fáradalmas egyházlátogatáshoz. Innét dr. Ajkay Béla egyházmegyei világi jegyzőnek fényes fogatán nagy kísérettel nyomban a vadosfai anyaegyház filiáiba indult. Legelsőben is a potyondi jó hírben álló iskolát vizsgálta meg, majd azután két napon át a többi leánygyülekezetekben időzött. April hó 19-én reggel Kisfaludról Vadosfára indult a szeretve tisztelt főpásztor, mely ősrégi artikulás gyülekezetekben az egyház és iskola, majd az esperesi hivatal vizsgálata egy egész napot vett igénybe. A következő napon apr. 20-án Beledben és filiáiban, 21-én Nemeskérett s Szoporon, 22-én Szakonyban, 23-án Bükön s Pór-Ládonyban, 24-én Nemes-Ládonyban s N.-Geresd anyaegyházban, 25-én Farádon és Jobbaházán, 26-án Szil-Sárkányban és Németiben, végül 27-én Sz.-Andráson és Sobron ejtetett meg a püspöki visitatio. — A lelkes főpásztor fogadtatása, az őtet méltán megillető tisztelettel és hódolattal történt az egész egyházmegyében. Egyenruhás banderiumok, többször 30—40 diszes fogat kíséretében, diadalkapuk alatt, gazdagon felászlózott utczában s harangzúgás között vonult be minden egyes gyülekezetbe,

a midőn is a templom — vagy az iskola előtt — rendszeren a lelkész üdvözölte a hívek nevében, fehér ruhás hajadonok pedig rövid köszöntő szavakkal virágcsokrokat nyújtottak át neki. A banderiumok szép egyenruházata s szervezete legfeltűnőbb s meglepőbb volt Kisfaludon, Miháliban, Sz.-Andráson, Bükön és Beledben. Ez utóbbi helyen többnyire kiszolgált huszárok ültek a nyeregben s Szabó József volt huszárörmester vezetése alatt oly rendszeres menetben kísérték a püspököt Vadosfáról Beledbe, majd ismét a távol eső Nemeskérré, hogy a közben eső falvak lakosait szinte bámulatba ejtették, de a többi gyülekezetek fiatalága is kitett magáért. Az ünnepélyes fogadtatásban az evang. híveken kívül legtöbb helyen részt vettek a többi hitfelekezetek s az izraeliták is s megható jelét adták annak a békés egyetértésnek, mely ezen egyházmegyében a vallásfelekezetek között otthonos. Különben is ez egyházmegyében — mondhatni — haza jött a püspök. Bükön született, Beledben pedig több éven át mint páratlan buzgóságú lelkipásztor működött, minél fogva mint régi ismerőst, jó barátot s a Krisztus szellemétől áthatott igazi apostolt köszönthették őt a hívek mindenütt. — Hűséges kísérői valának a püspöknek Laucsek Jónás esperes, egy napon Takács Dénes kir. törvényszéki elnök s egyházmegyei felügyelő, majd mint annak helyettesei: Bozay Miklós, Molnár Béla, Rupperecht Olivér, Guóth Ignác gyülekezeti felügyelők, Mesterházy Ödön egyházmegyei ügyész, a lelkészek közül többeken s dr. Ajkay Béla, ki az egész vizsgálat alatt nemcsak a jegyzői tisztelet teljesítette, de a püspök beszédeit is — gyorsirással — megörökítette. Fogadta s kalauzolta a magas vendéget három főszolgabíró is, Hajas Gyula csornai, Guáry Béla a kapuvári, Csapó Gyula a csepregi járásban. Nevezett gyűl. felügyelők s az egyházmegyei világi jegyző úr — még azzal is nyilvánították a főpásztor iránti tiszteletüket, hogy már előre felajánlották neki kedves otthonukat s megjelenésekor őt — családjuk körében — igazi magyar vendégszeretettel fogadták. A püspöki vizsgálatot az anyaggyülekezetekben mindenütt rendes istenitisztelet előzte meg a helybeli lelkész alkalmoszerű szónoklatával; a filiákban is — az iskolás növendékek tüzetes kikérdezése után — a hívek előbb egyházi éneket zengedeztek, a lelkész buzgó imát mondott s ígét olvasott, mire azután következett a főpásztori beszéd s a gyűlés megnyitása. A főpásztori beszéd alapeszméje leginkább a hit, a valláserkölcsi élet ébresztése és szilárdítására irányult s rendszeren oly hatást gyakorolt a hívekre, hogy nemcsak a nők, de a férfiak is könybelábadt szemekkel hallgatták végig az illetett ajak jóra intő, buzdító szavait. A vizsgálat kiterjedt az egyházi és iskolai ügyek minden ágazatára, átnézte a püspök az anyakönyveket, a gyülekezeti jegyzőkönyveket, szá-

mon kérte a lelkészt, figyelmet fordított az alapítványi pénzekre s a gyülekezetek egyéb anyagi viszonyaira, a lelkészek és tanítók illetékeinek mikénti beszolgáltatására; kérdést intézett a gyülekezetek elöljáróihoz az egyházi épületek gondozása iránt, elrendelte ott, hol eddig még nem volt — a takarékmagtárak megalakítását, ajánlatba hozta mindenütt a jótevők neve és emlékének megörökítésére az „Aranykönyvet,” — a jótékonyág gyakorlására a nőegyletek és ifjúsági egyletek szervezését stb., végül pedig — miután késznek nyilatkozott meghallgatni a panaszokat, orvosolni a kérelmeket — a mi azonban sehol sem merült fel — a gyűlést buzgó imával bezárta. — Miután püspök úr főpásztori körutját az egész egyházmegyében megtette, április hó 28-án az esperes kíséretében ismét visszatért a központba Beledbe s itt a már egybegyűlt lelkésztársaknak maga szolgáltatotta ki az úrvacsoráját, majd az ez után tartott lelkészi értekezleten pedig véleményét nyilvánította az általa szerzett tapasztalatok fölött egy részről, más részről pedig igaz testvéri jóindulattal közölte s kijelentette mindazon irányelveket, a melyeket a lelkészeknek és tanítóknak — különösen most, midőn az egyház és iskola terén — oly sok a teendő — követniök kell s a melyeket szem elől téveszteni egy pillanatra sem szabad azoknak, kik az úr Krisztus és az ő anyaszentegyházának szolgálatába állottak. — Így végződött ime a dunántúli új püspök legelső egyházlátogatása s noha pedig a nemes szívű és buzgó főpásztor hivatalos átiratában az esperesi hivatallal már is tudatta, hogy szép s örvendetes emlékeket vitt magával a soproni alsó egyházmegyéből, ennek minden egyes gyülekezetéből, mindamellett bizonyos, hogy főpásztori egyházvizsgálata, melyet oly átmelegült lélekkel s oly nagy körültekintéssel teljesített, csak éleszteni s emelni fogja az egyháziasságot, az igazi vallásosságot a hívek szívében, a vezetőket pedig hathatósan serkenti, hogy híven sáfárkodjanak a reájok bizottakban tovább is s tisztükben úgy járjanak el, a mint azt tőlük az egyház és haza üdvé joggal elvárhatja. Áldott legyen, ki jött az Úrnak szent nevében, áldott legyen másutt is az ő bemenetele és kimenetele; koronázza mindenütt kedvező siker a lelkes főpásztor önfeláldozó fáradozását, hithűséggel végezett nehéz munkáját a hívek lelki üdvére s a jóságos Istennek dicsőségére!

A millenium emlékére. Meleghegyen, (Gömör-megyében) az iskolában eddig tót volt a tanítás nyelve. Vitéz Lajos ág. ev. lelkész indítványára most elhatározták, hogy a millenium emlékére már az idén az összes tárgyakat (a vallástant kivéve) — magyarul fogják tanítani. A hazafias pap érdeme az is, hogy a gyermekek csaknem valamennyien jól beszélnek magyarul és a leányegyházban is mondanak már magyar predikációt.

Vitéz oda törekszik, hogy a helységet gyökerelesen magyarrá tegye.

Magyar isteni tisztelet a tót templomban. A budapesti ág. evangélikus tót templomban, amelynek az új zsinati törvények óta a hivatalos neve: „kerepesi-úti ág. evang. egyház,” vasárnap d. e. 11 órakor volt az első magyar istenitisztelet. A millenáris ünnepi szent beszédet Bachát Dániel főesperes tartotta. Az istenitisztelet látogatottságától függ a további magyar istenitiszteletek sorsa.

Milleniumi ünnepek Pozsonyban. Egyes intézetek már 7-én tartották meg ünnepeiket, hogy egyik a másikén részt vehessen. — Az ág. hitv. ev. theol. ifjúság máj. 8-án rendezett igen fényes ünnepeket. Fényét emelte különösen az az intelligens és előkelő publikum, mely az ünnep jelentőségéhez méltón nagy számmal gyülekezett össze. Ha valamikor, most a legodaadóbb buzgalommal igyekezett az ifjúság kitenni magáért. A program egyik nevezetes pontja volt Majerik Győző theol. „ünnepi beszéde,” mely magvas gondolataival és lelkes előadásával mély hatást gyakorolt. Margócsy Aladár theol. nagy tetszés között szavaltta el ez alkalomra írt „Emese álma” cz. hatás-keltő költeményét. Porkoláb Gyula theol. „A magyar nép eredete” cz. beható és a figyelmet mindvégig lekötő szép értekezését olvasta föl. A tárgysorozat koronája volt Geiszlinger Pál theol.-nak gyönyörű szavolata, mely teljesen méltó volt a szép ódához: „Ezredéves ünnepünkre,” Sántha Károlytól. A program kezdő- és végpontjait a közönséget föllelkesítő egy-egy hazafias dal eléneklése képezte Frühvirth Samu énektanár jeles vezetése alatt. Ugyanaz nap, sőt a másik napon is, a négy intézetnek: az ág. hitv. ev. lyceum. kir. kath. gymn., reáliskola és a ker. akadémianak ifjúsága, valószínűleg az egész országban páratlan fényvel és nagyszerű hozzákészülettel, a városi színházban, együtt, egyszerre mutatta be a zsufolásig besereglett nagy nyilvánosságnak, mily lelkesen tudja megünnepelni magyar hazájának ezeréves fennállását. Leirhatatlan az a hatás, a mit egy ilyen ünnepség kelthet a szívekben. Több mint 300 tanuló, zongorával, hegedűvel és karral ott a színpadon megjelen és mély ünnepiességgel zendíti rá a himnust. Aztán a szavalatok számtalan sora. Az ifjúsággal együtt tanárok is szerepeltek. Kimondhatatlan lelkesedést keltett az ág. hitv. ev. lyceum egyik kiváló tanárának: Albert Józsefnek alkalmi beszéde, a melynek a szívekbe kapó es közbe-közbe is zajos tetszés nyilvánításokra ragadó mély igazságai nem voltak egyebek, mint a magyar történelem filozófiája: mind megannyi meglepő tanulság, alkalmazva a vegyes nyelvű lakosság (és diákság) helyi viszonyaira is. Az ünnepség mindkét napon (egyiken a szülék, másikon a hivatalos világ volt képviselve) ugyanazon programmal és fényes sikerrel folyt le. — Máj. 10-én

d. e. 10 órakor az ág. h. ev. nagy (német) templomban, szintén hazánk ezredéves fennállásának alkalmából magyar isten-tisztelet tartatott. Szokatlan számu nagy közönség gyülekezett be, a mely külsőben is igyekezett kifejezni, hogy milyen jelentőséges napon lépett az Isten házába. A szolgálatot Trsztyénszky Ferencz esperes végezte, a ki Róm. I. 16. és 17. v. alapján az íráshely egész mély értelmét megragadó és kimerítő alkalmi beszédet mondott, a mely a mélységes hitben megszentelt lélek szivekig ható lelkes hangjával méltán tette meg építő hatását.

KÜLFÖLD.

Tanítók a bibliai történetek tanítása mellett s az iskolák államosítása ellen. Az „Allg. Evang. lutherische Kirchenzeitung” 16-ik száma közli a hamoverai járás tekintélyes tanítóegyesületének évi közgyűlésén hozott elvi határozatát, mely szerint a bibliai történetek tanítását illetőleg a következőkben állapodtak meg: 1.) A bibliai történetek a vallás alapját képezik, miután tartalmuknál fogva leginkább megfelelnek a keresztyén vallás lényegének, szemlélihetőségek által legjobban kiélegetik a gyermek természetét s a legalkalmasabb anyagot tartalmazzák a vallás-erköleszi jellem képzésére. 2.) A tananyag választásánál mind azon ótestamentomi történetek, a melyek vallásos szempontból csekély érdekűek, elhagyandók s a tanítás súlypontja az újtestamentomokra helyezendő. 3.) Az ótestamentom tárgyalása kell, hogy az új testamentom uralma alatt álljon, az új testamentom tárgyalásánál pedig szükséges, hogy a központot Krisztus személye foglalja el. A második elvi határozat károsnak mondotta ki az iskolák államosítását azért, mert így az iskola könnyen a politikai pártok játszó labdájává válhatik, elveszitheti keresztyéni jellegét és az érdeklődést a család részéről! He-lyesen szervezettnek csak akkor tekinti az iskolát, ha arra a család, a község és az állam arányosan befolyást gyakorol. Az egyházat elhagyták, vajjon miért?

Új kórház Jeruzsálemben. Több mint 40 esztendő óta fejtenek ki a kaiserswerthi diakonissák áldásos működést a szent városban. Az árvaházban naponként 116—120 arab leányka oktattatik és neveltetik az igaz evangéliom szellemében, a kik mikor innen kikerülnek, mint házvezetőnők, tanítónők és diakonissák magok is buzgólkodnak az evangéliomi hit terjesztésében. A Sion hegyen levő kórházban az utolsó 10 év alatt 5840 beteget ápoltak vallás és nemzetiségi különbség nélkül, 77,165 pedig mint bejáró beteg gyógyított s

mindez ingyenesen. Az egészségtelen vidéken fekvő városban igen sok a beteg, úgy hogy a kórház helyiségei már évek óta szűkeknek bizonyultak s ezért vált szükségessé egy új kórházi épület emelése. A nemes célra eddig 40,000 márka gyűlt össze, a régi épület eladásából 50,000 márkára számítanak s mégis szükséges még vagy 60,000 márka, hogy a művet létesíthessék, mert a szent földön minden építkezés igen drága s minden szükséges kész pénzzel fizetendő. Az evangélikus hithűség azonban még nem halt ki s erősen bizik abban, hogy a szeretetnek e menházát sikerül neki felépíteni annak a dicsőségére, a ki szeretetből életét is feláldozta mi értünk azon a helyen.

Vasárnapi munkaszünet a vasútnál. A svájci központi vasút megszüntette a vasárnapi menetjegyet, hogy hivatalnokainak megadhassa a vasárnapi szünetet, s azonkívül 2—3 napig érvényes olsó térti jegyeket adott ki, remélve, hogy ezzel is könnyít a vasárnapi forgalmon. Svájcban most 1068 prot. lelkész működik.

A keresztyenség Afrikában nagyon terjed. Stanley, a híres utazó így irt: Mikor 18 éve a Viktoriai-Nyunzatónál jártam, hittérítő ott nem működött, most 40,000 bennszülött keresztyén van ott és 200 templom. E bennszülöttek rajongó keresztyének; utolsó krajezárjukat oda adnák, hogy bibliát vehessenek.

IRODALOM.

Magyar Állam. Schlauch L. n.-váradai biboros püspök körlevele a katholicizmus és nemzeti eszme közötti viszonyt fejtegeti s azt bizonyítja, hogy a kath. egyház volt a magyar állam megalapítója, nevelője, gyámja, fenntartója; iskola, irodalom, társadalom, állam, korona a kath. egyház áldásos befolyása alatt fejlődött. A királyi főkegyuri jogot is a pápák adományozták. „Ezáltal a viszony a korona és a kath. egyház közt a lehető legszorosabb lett. Ebben is a nemzeti eszmének a katholicizmussal való egysége nyilvánult; az állam katholicus volt, de a katholicizmus a nemzet sajátosságaihoz alkalmazkodván, azokat nemesítette és fényesebb világlatba helyezte s teremtette a Regnum Marianmuot és rendkívülien sokat tett a magyar önértzet fokozására és a nemzeti szellem ápolására; királyaink a kath. hitet védelmezték, a katholicusok hűségükkel fizették a király és nemzet iránti tartozásukat. A kath. egyház valamint saját szent céljainak és érdekeinek súlypontját a nemzetben találta: úgy viszont a nemzet a katholicizmusban önfeláldozásának, fejlődésének és művelődésének leghathatósabb előmozdítóját és támo-

gatóját, mindenben pedig hű vándortársát találta. . . . Katholikus őseink rakták le ez ország-
nak alapjait. Magyarok alapították és katolikus-
nak keresztelték. . . . Ők a tatársággal küzdöttek,
mi a művelődés kinövésével, melyek az új po-
gányságra vezetnek.“

Alkotmány. Firczák Gyula munkácsi g. kath.
püspök pásztorlevelét közli. „Édes hazánk fennállá-
sának alapja a hit, a ker. kath. vallás, mely nél-
kül rövid, ideig-óraig tartó fennállás után hazánk
is ép úgy megszűnt volna létezni, mint az előtte
ugyanitt alapított és létezett népek és országok. S
a mint már hazánknak alapításában is a hit s Isten
ekként az alap, ép úgy további fennállásában
is. A hit, a ker. vallás létesítette országunkat. A
ker. hit tartotta is fenn . . . Mi nekünk magyar
oroszkoknak Magyarország valódi hazánk volt min-
dig. Kebelén születve, alkotmánya, jogai s törvé-
nyeiben részesülve s általok védve egyaránt részt-
vettünk a haza, az édes szülő haza áldásaiban.
Szabadság, egyenlőség és testvériség volt mindig
osztályrészünk úgy vallási, mint polgári tekintet-
ben. Keleti szertartásunk szabad gyakorlata, füg-
getlen s a törvény keretén belül önálló polgári
és nemzetiségi létünk ennek nyilvános és kétségre
vonhatlan tanui.“

Magyar Hirlap. „A ref. konvent tanácskozott az
államsegélyről is; kitént, hogy a lelkészi fizeté-
seknek 800 frtíg való kiegészítésére kellene
400,000, 600 frtíg kiegészítésére 20000 frt évi
segély. „Nincs mód, nincs lehetőség, hogy a leg-
közelebbi költségvetésben ne honoráltassanak az
igények s a veszedelem az utolsó pillanataiban
kitérjen a törvényhozás kötelessége teljesítése alól.
Törvényben kell ezt megoldani s egyelőre leg-
alább a 600 frtos minimumot haladéktalanul biz-
tosítani.“

TEMETŐ.

Farbaky József.

1838—1896.

A magyarhoni ág. h. ev. egyházegyetemet s
ennek számos körét, intézményeit, súlyos csapás
érte. Legjobbainak egyike, lankadatlan egyházve-
zéreink, támogató oszlopaink egyik legelőkelőbbike:
Farbaki József egyetemes egyházi főjegyző,
hegyaljai főesperes, nyíregyházi lelkész, a Ferencz-
József-rend lovagja f. hó 26-án, vasárnap esti $3\frac{1}{4}$
11 órakor szívszélhűdés következtében hirtelen
elhalt.

A mi hazai evangyelmi Sionunk elmondhatja:
„Lehullott a mi fejünknek koronája.“ Gyász és
kesergés ül az arcokon, gyász és kesergés ott

az ő egyházmegyéjében, az ő sok inség és vesze-
delem sujtotta Hegyalján, — gyász és kesergés
fényes nyíregyházi gyülekezetén, a hazai protes-
tantismus' egyik büszke otthonán, melyek nagysá-
ga mellett hirt, nevet, dísz és tekintélyt az elköl-
tözöttnek fényes, egyháztársadalmi szereplése adott.

Annál a némaságnál, melybe sirja által jutott,
nem tudunk csak egy borzasztóbbat: azt a gyá-
szos hirtelenséget, mellyel vele végzete elbánt, —
meg azt a rideg űrt, melyet távozása által sora-
inkban hagyott. Mert ő is ama czédrusfák közül
való volt, melyek ha kivágattanak, úgy tetszik,
mint ha egy egész erdő összeomlott volna velök.

Ki volt Farbaky József? Hát családjának
büszkesége, gyülekezetének híres-neves lelkipász-
tora, a legkiválóbb szónokok, a legfáradhatatlan-
abb egyházfők, a legáldásosabb lelki vezérek
egyike, nekünk egyik főfő pánccélunk és erősségünk,
kire gazdagon jutott az isteni kegyadományok bő-
ségéből.

Oly mély hite volt, hogy szinte a hegyeket
is meg tudta mozgatni vele, — a közöny hegyeit,
hogy helyükbe hitet állítson, — a keményszivü-
ség hegyeit, hogy helyükbe könyörületet, jótékony-
ságot ültessen, — a gyász és fájdalom hegyeit,
hogy ott édes vigaszt és megnyugovást támasszon.
Ha ő megszólalt, előtűnt egy-egy Székács és
Révész Bálint szelleme, egy költő ihlete, egy
jelenés-szerző János apostol Jézus személyén
csüngő kegyessége ömlött végig; és ha megszól-
lalt ott, a nyitott sirok felett, oly gyönyörrel tu-
dott beszélni az ég gyönyöreiről, oly gazdag volt
a vigasztalás igéiben, észnek, szívnek, léleknek oly
meggyőző bizonyosságai, oly szívhez szóló szavait
tudta feltárni hitkincseink mélységéből, hogy szinte
azt hihetted: egy-egy Bosuet, Féhelon vagy
Massillon ajkairól folyik az édes beszéd.

És egyháztársadalmi működése?! Az a fárad-
hatatlan gond, mellyel egyházmegyéje minden
községének bújat-baját eloszlatni igyekezett, úgy
hogy ha valamely gyülekezetébe elment, úgy üd-
vözölték őt, mint szabadító hőst, mint a veszedel-
met is megostromló bajnokot, mint Isten küldött-
jét, ki a béke olajágával, a szabadítás varázsvesz-
szejjével, az áldások bőséges kalászaival kezében
jött el menteni, építeni, áldani; azok a fényes tá-
lentumok, melyekkel mint hosszú éveken át egy-
házkerülete aranytollú és aranyszavú főjegyzője,
később mint az egész egyházegyetem egyházi fő-
jegyzője szolgálta evangyelmi Sionját fényes sike-
rek egész halmazával, úgy, hogy a püspöki szék
betöltése alkalmával is a tiszai kerület tekintélyes
számú gyülekezetei bizalmukkal ő feléje fordultak,
— az a körültekintő pontosság, mellyel igazi mély
elmeéllel és a részleteket is felölelni és rendsze-
rezni képes mély gondolkodásával a tiszai kerület
„Rendezet“-ét megszerkesztette; az az apostoli
buzgalom, mellyel szegények, árvák ügyében fá-

radozott, s az a lánglelkű hevülés, mellyel szóban és cselekedetben védelmezte, ápolta, előmozdította a magyar haza minden szent ügyét: örökre feledhetetlenné teszük őt egyháznagyjaink díszes sorában.

Nem volt egyház és iskola terén munkamező, melyet megmívelni ne állott volna szívesen a küzdők sorába. Az a gyászlobogó, mely a nyíregyházi templom hatalmas ormán oly sokáig hirdette a mély gyászt, melybe gyülekezete jutott, minden lengésével egy-egy új veszteségről szólt, mely **Farkas József** elköltözésével a hazát és a közegyházat sújtotta.

Temetése az egyházkerület, s különösen a hegyaljai egyházmegye impozáns részvételével 29-én, szerdán d. u. 3 órakor ment végbe. A tágas templomot az egyházak küldöttei, a város, a vármegye, törvényszék tisztikara és számos testület, valamint a nyíregyházi gyászoló egyház szüntig megtöltötték úgy, hogy míg bent mintegy 3000, addig kint meg mintegy 4—5000-nyi tömeg volt néma tanuja a fényes, az elhunythoz méltó gyászszertartásnak. A templomban az elhunyt lelkésztestvére, **Bartholomaidesz János** tb. főesperes tartott megható gyászbeszédet, majd a ravatal előtt, melynek koszorúit később külön kocsin kellett a temetőbe vinni, főtiszt. és mélt. **Zelenka Pál** tiszai kerületi püspök ur mondott mindenkit lebilincselő, megható oltári gyászimát. A temetőbe beláthatatlan tömeg kísérte ki az elköltözött nagy papot. Saját óhajára atyja mellett helyezték örök nyugalomra. A sirnál a dalárda szép karéneke után a hegyaljai egyházmegye papsága nevében **Materny Lajos** debreczeni lelkész, számvevőszéki elnök vett bucsut a szeretve tisztelt, áldott emlékü főesperestől, majd a nyíregyházi egyház nevében **Májerszky Béla** az egyház páratlan buzgóságú felügyelője mondott megindító búcsúbeszédet. Ima, áldás és ének után örök nyugalomra helyeztetett a magyarhoni ev. egyház egyik örök büszkesége.

* * *

Hálás nyíregyházi gyülekezete f. hó 3-án tartott felette gyászistentiszteletet, mely alkalommal tót nyelven **Bartholomaidesz János** lelkész, magyar nyelven **Geduly Henrik** s. lelkész-hittanár tolmácsolták az egyház mély gyászatát.

* * *

Alljon itt örök emlékezetül rövid vonásokban az elhunyt életrajza:

Farkas József 1838. márcz. 5-én született Nyíregyházán, a hol atyja **Dániel** 1820. ápr. 27. óta lelkész volt. Anyja **Bukra Anna**, apai, anyai ágról is papi ivadék, atyai nagyatyja **András**, előbb lestinei, később német-lipcei, anyai nagyatyja alsó-stregovai lelkész volt, utóbbi a

nagytekintélyű és műveltségű **Madách** családnak bizalmasa is.

Elemi iskoláit és az algymnaziumot szülővárosában, a gimn. felső osztályait és theologiai 3 éves tanfolyamot 1858-ban, tehát már 25 éves korában Eperjesen bevégezte, a neki még most is mindig kedves városban, azon intézetben, melynek érdekét s fölvirágzását előmozdítani legkedvesebb és legfontosabb gondjai közé sorozta és ünnepnek tekinté azt a napot, melyet ott tölthetett, a hol ifjú korában erős prot. érzést, alapos tudást és nem lankadó munkaszeretetet csepegtettek minden szép befogadására kész, tanulni vágyó lelkébe. A hitjelölti vizsgának kitünő eredményvel letevése után 1858—1860. a sárosmegyei Budaméren **Ujházy József** messze vidéken nagytekintélyben állott családjánál, 1860—61-ig szintén a sárosmegyei Osztropatakán a protestantizmus terén már századok óta kiváló **Bánó** családnál, **Bánó József** sárosmegyei alispán, később orsz. képviselő gyermekeinél, 1861—1862-ben Budapesten **Moskovics Mór** kir. tanácsos, híres hasonszenvi orvos Géza fiánál töltötte be a nevelői állást, működésével nemcsak a család megelégedését és barátságát, hanem növendékeinek — ma már a közelet jelentékeny tényezőinek — minden alkalomkor nyilatkozó szeretetét és háláját is kiérdemelve.

1862-ben támogatva szülővárosa egyházának önként nyújtott 100 frt adományával, a jénai egyetemre ment ki, a hol a theologiai tantárgyakból **Hase**, **Rückert**, **Grimm**, **Franck**, **Schwartz**, a bölcsészettől **Fischer**, **Kund**, a philológiából **Niepperdey**, a történetből **Schmidt A.** hírneves tanárokat hallgatva egy évet töltött, ott vetvén meg alapját ama magasabb látkörnek, mely őt egyházi és iskolai téren megoldandó kérdéseknél vezérlé.

Hazájába visszatérve, **Máday Károly** superintendens hívta maga mellé segédlelkészül **Miskolczra**; boldog és tanulságos félévet töltött a nagyészű és lánglelkű férfiú oldalánál, 1863. tavaszán a sáros-zempléni egyházmegyébe bekebelezett nagy kiterjedésű és fényes multu pazdicsi egyház lelkészéül hívta meg; 9 és fél éven át hirdette az Abaujmegye határától Beregmege határáig, a Vihorlát hegytől a Tiszaig terjedő szórványt magában foglaló articularis egyházban a megváltás ígét, elhintve az egyház iránti cselekvő szeretet magvait, táplálva a felvilágosodást terjesztő mécsét.

A következő évben úrnőt is kapott a parochia, 1864. okt. 13. Miskolczon vezette oltárhoz nejét **Farkas Etelkát**. Házasságuknak egyetlen gyümölese **Gizella**, kinek bölcsőjénél egyaránt virasztott a szépség, jóság és szellem gratiája.

Az európai műveltségű, kiváló szónoki tehetséggel bíró lelkész csakhamar tekintélyre, közbe-

csülésre tett szert, munkásságát mihamar igénybe vették a közjó javára. Már 1864-ben megválasztották a zempléni egyházmegyei tapolyi dekanatusában körlelkésznek, mely hivatalt 1873-ban ezen esp. kebeléből történt távozásáig viselte. 1868—69. években a sáros-zempléni egyházmegyei jegyzői hivatalt viselte, hogy csakhamar szélesebb körben s fontosabb állásban emelje érvényre a „scripta manent“ elvet, ékes, kiválóan határozott világos irányával. 1869. szept. 14. és 15. napjain Rozsnyón tartott kerületi gyűlés kerül. jegyzővé választotta. 1881. aug. 17. Iglón tartott kerül. gyűlés főjegyzővé tette, a melynek állásától 25 évi működés után magasabb pozícióra emeltetvén. 1894. szept. 20. és 21-én Kassán tartott gyűlésen mondott búcsút. A kerület egy remek kivitelű vert ezüst tintatartóval és aranytollal ajándékozta meg igazán aranytollu jegyzőjét, a ki két egyházkerületi felügyelő (Zsedényi, Péchy) és három püspök (Máday, Czékus, Zelenka) oldala mellett mindenütt ott volt, hová őt lelkiismeretes pontossággal s hivatásszerű lelkesedéssel betöltött tisztének kötetmei szőlítették. 26 egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvnek vezetése, 435 határozat szerkesztése, 15 kerületi jegyzőkönyvnek összeállítása és kiadása, a felejtethetlen nagyérdemű főpásztor Czékus Istvánnak 9 évi püspöki egyházmegyei látogatási körútja alkalmából 67 egyházközség nagy terjedelmű egyházlátogatási jegyzőkönyvének szerkesztése, kis és nagyfontosságú, de évenként többször is előforduló egyházkerületi bizottságok jelentéseinek, javaslatainak kidolgozása, különösen pedig az egyházkerület „Rendezet“ és az ahoz írt „Utasítások“ (1884.) készítésénél megfeszített szorgalommal és ügyszeregettel teljesített működés, mutatják tevékenységét, mely érdemdús működését a kerület halás köszönetének nyilvánítása mellett jegyzőkönyvben megörökítette.

Ezen ünnepélyes mozzanatról vissza kell térni egy nem kevésbé ünnepélyes és fölötte boldog mozzanatra. A fényes nyíregyházi gyülekezet 1873. tavaszán elveszítette jánosi lelkületű, szigoruan kötelességtudó lelkészét, Bartholomaidesz Károlyt. Az állás betöltésének kérdésénél a figyelem a pafdicsi már akkor széles körben ismert lelkész felé fordult, a ki a meghívást örömmel fogadva 1873. aug. 24-én egyhangulag lelkészévé választott azon egyháznak, melynek szolgálatában működött atyja 35 éven át. 1873. okt. 30-án foglalta el azon lakást, hol gondatlan gyermek éveit töltötte, nov. 2-án a ref. ünnepének szentelt napon tartotta meg mint beigtatott lelkész első beszédét azon templomban, a hol a keresztség szentségében részesült, a hol gyermeki buzgó áhitattal csüngött atyja beszédein s a hol a keresztyén gyülekezet tagjává felavatatott s a hol azóta any-

nyi jeles beszédén gyönyörködött a hívők sokasága, azon templomban, mely mai diszes alakját az ő fáradhatatlan munkásságának köszöni, mely elismerést is nyert azon lélekemelő ünnepélyen, mely a templom felszentelésének 100 éves fordulója alkalmával a város falai között végbe ment.

Már 1888-ban a hegyaljai egyházmegye szolgálatában találjuk, mint alesperest, 1890. június 30-án Miskolczon tartott rendkívüli gyűlés pedig az egyházmegye főesperesévé választotta. A nagy egyházmegyeinek kormányzási gondjai mellett meg kellett hajolni a közbizalom egyéb kívánalmai előtt is, az 1891—1893-ban tartott korszakot alkotó zsinati gyűléseken, mint annak egyik egyházi főjegyzőjének fontos szerep jutott, melynek végeztével a tehetségei iránti elismerés abban nyilvánult, hogy a magyarországi egyetemes evang. egyház főjegyzőjévé választotta.

Az egyház és népnevelés terén szerzett érdemei elismeréseül Ő felsége a mult év augusztus havában a Ferencz József rend lovag keresztjével tüntette ki, a melyet aug. 18-án tűzött fel mellére Kállay András, Szabolcsvármegye főispánja. A kitüntetés, a mely valóban érdemes férfiút ért, nagy lelkesedéssel töltötte hivatásait és tisztelőit, kik ez alkalomból széles körű óvácziókban részesítették. A diszgyűlés után, melyen a kitüntetés jelvénye és az arról szóló nagyszámu és fényes közönség jelenlétében átadatott, bankettet rendeztek tiszteletére, melyen a város minden notabilitása jelen volt.

A koronás királytól jövő kitüntetést azonban, a végzet akaratából, imhol alig fél évig élvezhette.

* * *

A család által kiadott gyászjelentés a következő:

„Özv. Farbak Józsefné, született Farkas Etelka leányával, Gizellával, Farbak István országgyűlési képviselő és családja az összes rokonság nevében mély fájdalommal tudatják a szerető férj és apa, jó testvér és rokon, főtiszteltető Farbak József ág. h. ev. lelkész, hegyaljai főesperes, egyetemes egyh. főjegyző, vármegyei bizottsági és városi képviselői tag, a Ferencz-József-rend lovagja stb. életének 59-ik, házasságának 32-ik évében folyó évi ápril hó 26-án éjjeli 11 órakor szívszélhűdésben hirtelen történt elhunytát. A drága halott hült tetemei folyó évi ápril 29-én d. u. 3 órakor fognak az ág. h. ev. templomból a vasuti temetőbe örök nyugalomra kísértetni. Nyíregyházán, 1896. ápril 27-én. Áldás poraira!“

Gyászjelentést adott ki még ezen kívül a nyíregyházi ág. hitv. evang. egyház és a hegyaljai ág. hitv. evang. egyházmegye.